

Necrologies

EDUART SAAVEDRA

Nasqué a Tarragona l'any 1829 y morí a Madrid el 1912. Els seus treballs d'enginyer feren d'ell, en primer lloch, un gran coneixedor del país, y més tart un aficionat a antigüetats y a historia. Per això foren principalment fructuosos els seus treballs a Soria durant l'any 1856 y següents. Construïnt nous camins, se fixà en la via romana que conduïa desde l'Ebre per la Sierra Madero a Numancia, continuant fins al teatre de la guerra cantàbrica.

Estudiant això, demarcà cuidadosament el troç mitg d'aquell camí, desde Augustobriga a Uxama, y va trobar que el lloch de Numancia debia trobarse únicament al turó de Garray. Els treballs empresos en aqueix turó per descobrir Numancia foren mal dirigits, de manera que probaren tot lo contrari, es a dir, les runes d'una ciutat romana, però rès d'una ibèrica. Serveixi de disculpa que en aquella època s'ignorava encara l'art de les excavacions. No obstant, es mèrit de Saavedra esser el primer a Espanya que cridés l'atenció sobre el lloch cèlebre de Numancia.

Fòra de Numancia ha tractat també d'altres ciutats del país celtibèrich, com Clunia y Cermantia.

Fou també un gran arabista, y en aquest sentit ocupà un lloch eminent en el món científich.

Bibliografia

LLIBRES

JOAN RUBIÓ Y BELLVER. — *La Catedral de Mallorca*. — Conferencia dada con motivo de la excursión oficial de la Asociación de Arquitectos de Cataluña. Traducida al catalán por Arturo Andreu Alabedra. Del «Anuario de la Asociación de Arquitectos de Cataluña» de 1912.

La Catedral de Mallorca es una concepció lombarda o potser ab més precisió una traducció ogival del plan de les iglesies italianes que conserven antiquíssimes tradicions del plan dels temples primitius cristians. L'autor ho demostra ab la comparació del plan de la Seu mallorquina y la iglesia de Trau a la Dalmacia.

La Seu mallorquina conserva efectivament la tradició romànica y, com a St. Benigne de Dijon, els tres absis terminen les tres naus; la cadira episcopal presideix al fons del absis major les dels clergues, seguint la corvatura; l'oculus que ilumina la nau per sobre la conca absidal, queda convertit en la colossal rosa que brilla en el centre de la nau principal.

Ab tot y aqueix tribut pagat a la tradició, la catedral mallorquina es una construcció gòtica. Sa disposició general es la comú als edificis gòtics de tres naus; la nau major sobre columnes disposades en doble quadrat y la nau menor sobre quadrat senzill; doble bateria d'archs-botants sostenint l'empenta de la nau central y les capelles laterals situades entre els espatllers, rectangulars a n'el plan, cobertes ab voltes semi octogonals com els absis, fent el traspàs per medi de trompes. Els petits contraforts d'aqueixes capelles no segueixen el plan dels archs ogius, sino que son perpendiculars a les fatxades laterals. Aqueix contrasentit mecànich fou degut a un desitj d'ordenació artificial, ben italià per altre part, y a donar més llum als finestrals de les capelles. Té de les construccions gòtiques les qualitats y els defectes. A mida que augmenten les dimensions es més difícil l'armonia entre les formes y les curves de pressions y així es indispensable acudir a artificis ocults pera fer que aquestes s'adaptin a n'aquelles, com els pesos enormíssims carregant les claus; murs que s'aixequen sobre els archs, que s'presenten clarament en la catedral mallorquina; columnes (ps. 8 y 9 de la monografia) que s'inclinen per les flexions produïdes que l'arquitecte estudia aplicant a l'examen arqueològich, pera comprobar els orígens de les diverses formes y llurs deformacions, els mètodes de càlcul de la mecànica de la construcció, que com a arquitecte experimentat coneix perfectament.

Potser es aqueixa aplicació de la mecànica a la arqueologia arquitectural la part més interessant y original d'aqueixa monografia sobre la Catedral de Palma, que demostra les dificultats d'equilibri de la seva estructura y planteja el problema del estudi dels medis tècnichs usats pels arquitectes medievals pera projectar les seves admirables obres dels quals no s troba rastre en els documents.

El dibuix de les curves de pressions demostra que la Catedral de Palma no es un cas d'equilibri fàcil. «Després de un número molt important de tantejos y ensaios, diu l'autor, s'ha pogut trobar un sistema d'equilibri en el qual la pressió en el punt de càrrega màxima del toral principal, fos una carga soportable d'un modo permanent per la calissa de que està construït (31 Kg. per cm.²) y

al mateix temps invadis el capitell de la columna lo suficientment apartat de les arestes pera que sa càrrega màxima pogués ser resistida per la calissa de que estàn construïdes les columnes, de més tenacitat que les usades en lo restant de la construcció, càrrega que arriba a 45 Kg. per cm.² en una de les arestes».

La inspecció del estat actual de les columnes de la Catedral confirma en absolut el resultat dels estudis teòrics: les columnes comprimides per esforços descentrats produeixen una flexió y s'curven ab la convexitat cap a la nau major, tal com indica el càlcul.

Son interessants aqueixos nous horitzons dels estudis arqueològics, que s'auxilien sovint de les ciències que semblen d'ells més apartades, com la mecànica y la química. — J. P. y C.

R. DE LASTEYRIE. — *L'Architecture religieuse en France a l'époque romane, ses origines, son développement.* — Paris, 1912.

Es ben sabut que la nostra arquitectura catalana s'extén més enllà dels Pirineus y que els arqueòlegs francesos, per tenir avuy dintre llurs límits geogràfics terra catalana, colaboren sovint en la nostra tasca. Això fa que sigui impossible la publicació d'un llibre que s' refereixi a l'art que ha florit en les terres avuy franceses, sense que s'parli del nostre art català. Per això ns cal recullir aquí les varies coses que s' refereixen a l'arquitectura catalana, del llibre sobre el romànic francès publicat per un home de tanta autoritat com M. de Lasteyrie.

Un problema interessant de l'història de l'art romànic es el del renaixement escultòric. Se sab com aquest art havia quasi desaparegut després de la darrera decadència de la civilització romana. Sols grolleres formes decoratives y barbres representacions de la figura humana apareixen de tart en tart a les iglesies.

La refflorida d'aqueix art se fa al mig-dia entre els Pirineus y la Loire, y l'obra datada més antiga, coneguda en terra francesa d'avuy, es la llinda de l'iglesia rossellonesa de Sant Genís les Fonts, que data de l'any 24 del regnat del rey Robert, o sigui de l'any 1020⁽¹⁾. M. de Lasteyrie relaciona aqueixa obra ab l'anàloga de Sant Andreu de Sureda y ab l'escola que s' desenrotlla lentament a la Catalunya de l'altre costat del Pirineu y que s'ha conservat a Arles del Tech, a Sant Miquel de Cuxà, Sant Feliu d'Amunt, Cornellà de Conflent y Sant Joan lo Vell, fins arribar a les escultures datades dels monuments funeraris de Guillem Jorda († 1186) y de F. de Soler († 1203), guardats al claustre d'Elna.

Aqueixa escola rossellonesa que existia al comensament del segle XI en un cap del Pirineu, sembla treballar seguint la serra durant tota l'època romànica. Obra seva foren els timpans de Sant Bertran de Cominges, de Valcabrera, de Sant Aventí, en l'alta Garona, d'Oloron, de Mimizan (Landes) y de Molaas (Baix Pirineu), notables per sa factura seca y arcaica, encara que algun d'ells no dati més que del segon y fins del tercer quart del segle XII.

Aqueixa escola pirinenca tenia probablement, segons M. Lasteyrie, son centre principal a Tolosa.

Després d'aqueix aspecte importantíssim del nostre renaixement artístic del segle XII, hi son citades totes aquelles manifestacions arquitectòniques en que la nostra terra té quelcom de típic, de propi dintre la gran corrent universal de l'art romànic. Aixís les formes curioses dels plans, com l'iglesia de doble absi de Montbolo, l'interessantíssima de pla triangular de Planes, la de Sant Martí del Canigó, com la de Cornellà de Conflent, imitació dels plans que l'Ordre del Cistell aixecava en terres de Provensa; la disposició y situació dels campanars y claustres, la decoració de portalades y capitells; la ferramenta en espiral de la nostra fusteria com les portes de Serralonga, Sant Feliu d'Amunt y Marcevol, en el Rosselló; les curioses de les piles baptismals y dels nostres antependis, pintats y daurats o fets de bella obra d'orfebreria y argenteria.

L'obra de M. de Lasteyrie ocupantse de l'Arquitectura romànica de França, deurá ser consultada per tothom que vulgui aclarar la història de la nostra arquitectura catalana. — J. P. C.

REVISTES

— *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras.* — Barcelona. — J. RUBIO DE LA SERNA: *La época de la Tene, 2.ª del hierro, en Transilvania y en la península ibérica* (janer-mars, 1911). — J. MAS: *Notes sobre antics pintors a Catalunya* (octubre-desembre, 1911; janer-setembre, 1912).

(1) Vegis la reproducció y descripció d'aquesta llinda en: *L'Arquitectura romànica a Catalunya*, per Puig y Cadafalch, Falguera y Goday, pp. 555 y 561 a 565.